

Jankovics József

TOBIAS STRANOVIVS ERDÉLYI KAPCSOLATAI

A Zsolnáról Nagyszebenbe származott festő, Jeremias Stranovius (–1702) két fia az apa mesterségét folytatta. Míg ifjú Jeremias (–1729) élete végéig Szebenben piktorkodott, öccse, a külföldön elhíresült Tobias külszági tanulmányútját követően valószínűleg soha sem tért vissza szülőföldjére.

A madár-, virág- és gyümölcscsendéletek festésével Angliában Bogdány Jakab vejeként ismertté vált festő életrajzáról eddig vajmi kevés ismeret állt rendelkezésünkre. Alább közlendő két magyar nyelvű autográf levele, valamint az újabban előkerült egyéb fontos adalékok némiképp csökkenthetik információszegénységünket.

A szakirodalom 1684-et tartja Tobias Stranovius születési évének. Ezt a dátumot valószínűsíti az az új adat is, miszerint a gyermek Tobias Solymosi N. Mihály praeceptorsága alatt volt a „szebeni magyar skóla” tagja, s mint ilyen, köszöntő versek deklamálásával részt is vett a város különböző ünnepségein – mint pl. Franck Bálint szebeni királybíró születésnapja, Szász János polgármester fiának születésnapja, vagy iskolai vizsgájuk alkalmá –, ahol tanítójuk versezeteit adták elő 1697-ben. Az ifjú Tobiással szavaltatott vagy énekeltetett mondatok megtalálhatók a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatának 14. kötetében.¹

Nem sokkal azután, hogy az iskolapadot elhagyta, tizennyolc éves korában – éppen apja halálának évében – az a szerencse érte, hogy a török Portáról hazatérő angol követ, William Paget néhány társával együtt magával vitte hazájába a tehetségével feltehetőleg már akkor kitűnt fiatalembert. Mivel a társaság Angliába érkeztekor az ő nevét nem említik, az ottani sorsát kutató Gömöri György feltételezi, hogy esetleg Németországban lemaradt a csoporttól, s csak később bukkant fel a szigetországban.² Ahol – szinte az egyetlen ismert tény róla – néhány évvel Londonba érkezte után feleségül vette az akkor már ott az udvari körökben is komoly sikereket elért honfitársa, a csendéletfestő Bogdány Jakab lányát, Elisabethet.

Apósa bizonyára nem csupán személyes életsorsa, hanem tehetsége, ízlése, s művészi irányultsága formálásában is jelentős szerepet játszott. Arról nincs megbízható adatunk – ám ki sem zárhatjuk teljességgel –, hogy tanulmányi célból, a mesterségbeli tudás elmélyítése érdekében Hollandiában is megfordult volna, annyit azonban feltétlenül megkockáztathatunk, hogy a holland csendéletfestő mesterek hatása Bogdány Jakab alkotásain és művészeti elvein átszűrődve érlelhették ki Stranovius látásmódját, és biztosították festészetének művészeti színvonalát. Rövid idő alatt sokat tanulhatott, s amikor ifjú Pápai Páriz Ferenc 1715-ben meglátogatta őt Londonban, már „a madarak, virágok és gyümölcsök festésében igen kiváló”-ként jellemezte.³ Az sem érdektelen, hogy miért is kereste fel őt az ifjú peregrinus – túl az idegenbe szakadt honfitárs iránt megnyilvánuló személyes érdeklődésen.

Teleki Sándor – Teleki Mihály fia, Bethlen Miklós veje, a nagyenyedi kollégium gondnoka – ugyanis különös gondot fordított arra, hogy udvarát nyugat-európai mintára szervezze meg.

A külföldi akadémiákon soha nem járt Teleki Sándor nemcsak ebben követte apósa példáját, aki bethlenszentmiklósi kastélyát építtette reneszánsz élményei nyomán. Felelős folytatója volt egy nagyon tudatos programnak is, amit még apja, Teleki Mihály kezdeményezett Bethlennel karöltve, majd hozzájuk csatlakozott Tótfalusi Kis Miklós és idősebb Pápai Páriz Ferenc. Vagy maguk is peregrináltak: külföldi egyetemeket látogatva próbál-

ták koruk tudományos-vallási-művészeti életének legkiemelkedőbb eredményeit elsajátítani s hazai földbe plántálni, vagy alumnusaik tanulmányainak támogatásával igyekeztek kiművelt emberfők révén Erdélyből „kis Hollandiát” csinálni. Jelentős külföldi kapcsolatrendszerrel sikerült ehhez anyagi feltételeket teremteni, s e hálózatban nagy szerepet játszottak a külföldön működő magyar értelmiségiek. Közéjük tartozott Bogdány Jakab is. Bethlen Miklós bizonyára nem véletlenül küldte hozzá peregrináló fiát, Bethlen Mihályt. A festő volt a harmadik magyar értelmiségi, akivel az ifjú Bethlen Londonban találkozott. 1694. január 20-án jegyezte be naplójába: „Bogdány Uramnál szép írott virágokat, maga keze munkáit nézzük.” S amikor az erdélyi diák elhagyta az angol fővárost, a művész is elhívta őt búcsúebédre.⁴

Bogdány holland stílusú csendéleteivel ekkorra már jól csengő nevet szerezhett magának az angol udvari körökben, nem úgy, mint 1688-ban, amikor Tótfalusi kereste fel őt levelével, hírt adván korábbi anyagi támogatásáról, s jelezvén egyben, hogy beajánlotta őt egy londoni német képereskedőnek.⁵

Teleki Sándor – túl azon, hogy tanárok, papok, jogászok neveltetése érdekében fejtett ki hatalmas munkát, nem feledkezett meg Erdély kulturális-művészeti életének istápolásáról sem. Ezért peregrinus pártfogoltjaitól a támogatás fejében – a szokásos kuriózumok mellett – kertleírásokat, virágmagvakat, „firmisek” és „lakirozás” receptjeinek megküldését, valamint kertész, kőműves és faragó – szoborkészítő – mesterek Erdélybe szerződtetését is kérte. Az oktatáshoz szükséges szemléltető- és taneszközökön kívül különféle faragványok és királyi képmások beszerzését is többször sürgette leveleiben. Ifjú Pápai Páriz is részben emiatt kereste fel Stranoviust az angol fővárosban: „A királyi képeknek delineatiojáról in qua forma légyenek ex annexo nuper exemplari, az Úr elméjét jól értem, de fél corpust kíváné az Úr, vagy pedig egész staturát, arról bővebb információt várok, az elsőnek ad minus 6. arany, az egésznek pedig 12. az árra, noha készen egy pictornál sem találhatni fel azon effigieseket, se az által küldött mértékre, se alább valora, hanem mondva kell őket el készíttetni, melyről a Szebeni pictor Jeremias Stranovius Öttsét Tobiást, kiis a Török Portán lévő, ez előtt mint egy 13. esztendővel Erdélyen által jött Angliai követtel, Wilhelmus Pagettel jött volt ide, és már a pictorok között, kivált in volatilibus, floribus et fructibus delineandis excellat, consuláltam, és ígerte, hogy annak idejében a leg jobb pictornak commendál, magamis tudom, ő sem tagadgya, hogy ezeket Germaniában felényinis meg szerezhetni, de az ott valo picturat közel sem comparamhatni az itt valóval.”

A szakirodalomban elterjedt az a nézet, hogy Stranovius „Hollandián, Hamburgon és Drezdán át tér haza Szebenbe”.⁶ Ennek azonban ellentmondanak az újabban előkerült adatok. Ha volt is ilyen terve – és mint látni fogjuk: volt –, a végleges hazatelepülésnek csak a szándéka jöhet szóba, és legfeljebb csak egy tájékozódó, az otthoni körülményeket számbavevő utazás valósulhatott meg, az 1733-at követő években.

A festő halálát 1724-re, illetve a körülmekintőbb fogalmazású külföldi lexikonok 1724 utánra teszik. Ez a dátum azonban az após, Bogdány Jakab halálának időpontja. Stranovius valójában jóval túlélte apósát. Egy – Gömöri György-fellelte – levélben a festő fia, William Bogdány 1733-ban említi Stranoviust, mint aki egy közös barátot üdvözöl.⁷ Ugyancsak Gömöri szorgos kutatómunkája eredményeképpen sikerülhet meghatározni Tobias Stranover elhunytának pontos dátumát is: 1756. febr. 26.! A London Magazine 1756-os évfolyamában ugyanis Gömöri György rábukkant egy olyan búcsúztató versre, amelyben Stranover, a csendéletfestőt dicsőítik. „Ebben a pársoros emlékversben a megszemélyesített Természet belép a költő szobájába, s ott olyan remek szőlőfürtöt lát az asztalon, hogy meglepődik, s

37. Stranover, Tobias: Virágcsokor
vázában. Olajfestmény, Magyar
Nemzeti Galéria

38. Stranover, Tobias: Páros szőlő-
fürt. Olajfestmény, Schwerin, Ge-
mäldegalerie

39. Stranover, Tobias: Baromfiudvar macskával és galambokkal. Olajfestmény, Magyar Nemzeti Galéria

40. Stranover, Tobias: Papagájok és galambok. Olajfestmény, Schwerin, Gemäldegalerie

41. Stranover, Tobias: Kastélypark. Olajfestmény, Ahrensburg (Holstein), Schloßgalerie

mikor meghallja, hogy az Stranover műve, így szól: »Látom, Uram, ő felülmúlt engem – ezért művei nem tűnnek feledésbe.« (As nature came into my room t'other day: / A bunch of fine grapes on my table there / Surpriz'd at their beauty; why, where got you these? / Said the lady: I answer'd I am glad that they please: / They're Stranover's, Madam, but for the bird's head: / »I see, I'am excell'd, Sir, his works shall not fade.«)⁸

S az e vershez fűzött kommentár rejti a festő halálának pontos dátumát. A 72 éves művész minden valószínűség szerint Londonban halt meg.

Hogy 1733 és a végzetes dátum között mi történt vele, milyen kapcsolatban állt hazájával, s mint a fáma tartja róla, valóban hazatért-e, arról egyelőre hallgatnak a források. De ezt a kérdéskört segít megvilágítani az a két Stranovius-levél, amelyet a művészetpártoló Teleki Sándorhoz írt, aki 1715 óta sem feledte őt el, s aki – erre éppen a hozzáírt levél a bizonyíték – másfél évtized múltán sem tett le arról a szándékáról, hogy külföldön híressé lett művészeket hozasson Erdélybe.

Mivel a levelek egyikén sem szerepel keltezés, létrejöttük időpontját a szöveggörnyezetből lehet viszonylag pontosan megállapítani.

Benajah Barret angliai patikus családjával hosszabb erdélyi tartózkodás – melynek időtartamáról árulkodik, hogy gyermekei magyarul fűznek üdvözlő sorokat leveléhez – után hazájába visszatérőben 1731-ben Bécsből, 1732. júl. 15-én Hamburgból, 1732. dec. 6-án Londonból, 1733. ápr. 7-én valószínűleg Londonból írt levelet Teleki Sándornak, jelezve, hogy hamarosan vissza kíván jönni Erdélybe. E két utóbbi hátlapjára írta Stranovius is a maga leveleit, tehát keltezésük azonos, vagy néhány nap eltéréssel közel azonos lehet.⁹ Az 1733. ápr. 7-én kelt Barret-levél egyéb információt is közöl kapcsolatukról: „His itaque notum facio resolutionem meam, Deo dante hac aestate Transylvaniam licet rebus infectis repetendi, una cum Amico honesto meo T: Stranovio et familiis nostris, sed oro ac obsecror Dominum Illustrissimum, ut responso mihi quanto ocius favere velit, quo ad huc superstitem et reditui nostro applaudere sciam, alioquin vix hinc pedem unquam movebimus.” Egyben megadja saját postai ágensének címét is, ahova nyilván a Stranoviusnak szóló levelek is dirrigáltak: „Placeat ad me dirrigere hoc modo. To Mr B. B. to bee left att Mr Muller et Bullock in Minching lane Merch.^e London.”

Az Angliában megtelepedett erdélyi festő levelei, túl azon, hogy annyi idegenben töltött év után végleges hazatelepülési szándékról tesznek egyértelmű bizonyosságot, több rendkívül fontos, érdekes és ismeretlen adalékkal is szolgálnak. Jelentős művészi öntudattal tudósít képességeiről, külön felhíván a figyelmet restaurátori jártasságára, melynek nemcsak Magyarországon, de még Németországban sincs érdemes művelője. Tudomást szerezhetünk anyagi helyzetéről és családi állapotáról, fiáról és lányáról. S ami levelének még különleges jelentőséget ad, az feleségének említése. Ennek révén egy eddig ismeretlen és névtelen magyar portréfestőnőt állít elénk a XVIII. századból: „a ki igen becsületesen educaltatott, ugy is tartottam, es emberi ábrázatokat jól írja” – vagyis éppen abban tűnt ki, ami férjének bizonyára gyengébb oldala volt.

Tobias Stranoviusnak apósával és feleségével együtt komoly szerepe lehetett Magyarországon és Erdélyben angliai hírének, image-ének alakításában. Tevékenységükhöz kapcsolható esetleg – mint azt legutóbb Galavics Géza felvetette – az Erdély igaz és hű öltözékeit bemutató vízfestmény viseletkódex is.¹⁰

E két levele a méltó tanúbizonyosság arra, hogy Tobias Stranovius az idegen környezetben is megőrizte anyanyelvét, s három évtized múltán azzal a magyarsággal írta leveleit, amellyel hazai kortársai írtak és beszéltek.

Teleki Sándorral való további kapcsolatának ez ideig nem került elő más írásos nyoma, így valószínű, hogy hazakívánczása ha testet ölthetett is, legfeljebb csak rövid látogatás formájában teljesezhetett be. Vagy – hiába az „inclinatio” készítése – vágyott terv maradt csupán. Esetleg évekig Hamburgban működött?

Stranovius pedig – mint búcsúverse tanúsítja – haláláig az angol közönség gyönyörködésére festette – némi költői túlzással – „természetet is felülmúló” csendéleteit.¹¹

FÜGGELÉK

1.

Méltóságos nagy Uram!

Ez betsületes Patricius Uram Méltóság [!] Memorialis mutatván, abból hogy Méltóságod számára valamit írni, magam szolgálatomat offerállyam, értem, menten is készségemet ígérem, a Méltóságod parantsolattyát mindenben ad optimum exequálni. En ugyan mindenfélét írhatok, de az én speciale talentumom ezekben áll. 1. Mindenféle madarokban. 2. Virágokban. 3. Gyümölcsökben et Prospectibus ruralibus, a mellyekben az Urak itten igen gyönyörködnek, mondom is, sine vana jactatione teste D. Papai et alius, quod curiositatem naturae attinet in praedictis me primas obtenuisse, nagy betsületnekis itélném, hogy ha valami specimen curiosum Méltóságod rendelne, de olly meszse földre kepet küldeni, kívántatik, hogy leg aláb fél esztendeig száradgyon, hogy az fel tőrésben oszve ne ragaddgyon. A jó akaróm azt gondolta, hogy tsak hamar dólógát végben viszi, de most szegény sohaitva látya, hogy az hamis Procatorok miat sokkal tovább sem végezheti, hanem ha kárt akar vallani. Bánnya igen a visza jövetelét, mert eléggé nem ditsirheti a Méltóságos Urnak hozzá való jo akarattyát és Generositását és már Urak humanitasokat, s holot sok esztendő alát semmi részt [?] Erdély felől semmi jokat nem halván, olly forama Elogiumokat az én már meg telepedelt indulatomat igen meg háborgatta, ugy hogy si non Fato quodam inductus; tamen dulcedine Patriae illicitus, meg valloim, hogy réa vehetném magamat ad Notale solum revolare, tsak biztatásom volna a Méltóságos Urnak jó hozzám való inclinatioja iránt, es hogy munkám érkezne curiosa képirásokban, a Feleségemnekis, a ki igen betsületesen educaltatot, ugy is tartottam, es emberi ábrázatokat jól írja, hogy tisztességesen él élhetnének egy most 11 esztendőös fiammal és egy kisebb leánkával. Alázatosan kérem (: si fas sit :) Méltóságos Uramat, sequentia puncta solvere. 1. Az Urak közöt valami curiosa dispositio szép képekre vagon e. 2. Más Kép író Erdélyben vagon e, et qualis. 3. Az Urak temetésekre való Czimereknek és Zászlóknak keleti vagon e. 4. Mint hogy Erdelyben Banko nintsen, mint itt, melly modon lehet kész pénznek hasznát venni et q. in proportione 1000 forintal mennyire mehetne az ember, s mint hogy meg eddig hálla Istennek, igen tisztességesen éltünk, rosszab állapotra nem örömet szállanék. Azt reménlem, hogy annyi gratiaival a Méltóságos Ur leszen hozzám, hogy vállasztot ad praemissa nyerhessek. Deprecata ad interim omni impertinentia talibus tantum Dominum onerare, a nagy kötelességemet summa cum devotione meg igyekezem szolgálni mint

Méltóságodnak alázatos és köteles szolgája.

Tobias Stranovius

P. S. Egy néhány Kép íróknak Méltóságod Generosa invitatiojat proponáltam, sed longo itinere et lingua necessaria teoriti recusarunt.

A régi képeket reparálni, a mellyhez Német országban nem értenek, itt igen excoláltam, ugy hogy mint ujak lássanak.

[London, 1732. dec. 6. k.]

2.

Méltóságos Uram!

Ez előtt Méltóságodat levelemmel terheltem, mellynek bizonyos meg adásán nem kételkedem, abbannis Méltóságod invitatója szerent, tehető es alázatos szolgálatomat ajánlottam, még pedig válloszszom nem lévén, vagy kedves vagy jovalló volna az én el menésem: Méltóságod sententiaját örömet tudnám, es mint hogy igen kívánczozom hazámba lakni, Patricius Uram[tól] sok jókat az Erdélyi Urak, kíváltképen Méltóságod nagy [ge]nerosa dispositioja felől halván, erre az utazásra a na[y] inclinatioim merő kénszeritet. A bizonyos, hogy Méltóságod Pátróciniumát igen kívánnám, minthogy ismeretlen levé[n] olly Urnak

protectioja igen fog használni. Itt ugyan há[la] Istennek, még eddig házinéppemmel tisztességesen el éltem [to]vábis lehetne: sed laudatae Patriae memoria, tanti mecu[m] est momenti ut ejus impetum sustinere nequeam, malo[...] ruralem quam urbanam ducere vitam, gondolom is hogy [az?] Méltóságos Úrnak gratiáját ha Isten segít, meg érdemlem. Hogy ha vállaszson fogyatkozás nem lett volna, már most az útra készültünk volna, azért tessék Méltóságos Úrnak mennél hamarab vállopszával meg betsülni bennünket, es ha egyet más Méltóságod vásároltatni akarna, nagy betsületnek fogom tartani a szolgálatot mint – Méltóságos nagy Uramnak alázatos szolgája

T. Stranovius

[London, 1733. ápr. 7. k.]

JEGYZETEK

1. Régi Magyar Költők Tára, XVII/14. S. a. r.

Jankovics József. Budapest 1991. 415., 432., 447.

2. Gömöri György, Lord Paget magyar pártfogottjai, ItK, 1986. 291-294.

3. 1715. szept. 26-án Londonban kelt levelében. Vö. Peregrinuslevelek 1711-1750. Szerk. Hoffmann Gizella. Szeged, 1980. 58-59. 1719-ben is találkoztak, Stranovius ekkor írt be Pápai albumába. Vö. Jankovics József: A Pápai Páriz-család angol kapcsolatainak történetéhez. I. Ifjú Pápai Páriz Ferenc londoni levelei. Acta Universitatis Szegediensis. Klny az Acta Historiae Literarum Hungaricarum XII. (1972) kötetéből. Szeged, 1972. 142-143.

4. Bethlen Mihály útinaplója [1691-1695]. S. a. r. és az utószót írta Jankovics József. A latin szöveget fordította Kulcsár Péter. Budapest, 1981. 87., 104.

5. Az Amszterdamból 1688. jún. 1-én keltezett s Bogdány Jakabnak küldött levél szövege a következő:

Adjon Isten jó egészséget és jó szerencsét Kglđk Földi Uram. A' tavasszal egykor jelentvén Stueven Uram, hogy Kglđnek levelet akar küldeni, én is írék Kglđnek edgyet, hogy az övében rekesztvén küldjem el, és ne kellessék külön fizetni Kglmednek érte. Es mikor oda vittem volna, otthon nem találván magát, ott hagyám a levelet. Azután úgy érttetem, hogy az én leveletem nem tötték volt az ő levelekbe, hanem külön magánosan adták postára. Tudom hogy költött Kglđ reá; millyet ha tudtam volna, inkább nemis irtam volna Kglđhez, hanem directe Mezőlaki Uramhoz inkább. A' mit azért arra a' levélre költött Kglđ, vegye-ki az én pénzből. Im most e' leveletem Jóakarónk által küldöm, és ajándékon vitetik. Én Kglđnek irtam volt a Kglđnél lévő néhány pénzem felől, hogyha megküldhetné. Nem kértem volna, igazán mondom, olyan hamar, de az alkalmatosság úgy tanátsolja vala: tudniillik minthogy Mezőlaki Uramtól én hozzám pénz jó, azon alkalmatossággal ezis jól eljöhethet; azután pedig talám nem adatik olyan jó mód az elküldésében. De én mind ezt Kglđre bizom, és kívánom hogy ez írásom találja Kglđt jó egészségben.

Amstelod., 1. Jun. A. 88. st. n.

Kglđ jóakaró Földije

M. T. Kis Miklós

P. S. Kglđ, azt gondolom, nem igen lehet még ott ismeretes a' mesterségével, mert ez a' betsületes német ember, a' ki onnét nékem most levelet hozott, és ismét ezt tőlem visszaviszi, itt az én szállásomon a gazdától megvásárolta vagy kettőt az ő picturái közül, a szőlősöket és barackosokat: még pedig a' mint a' Gazdám mondja, nem nagy vadra valókat, hogy oda Angliába vivén (ker) nyerekedjék rajtok. En ezt észre vévén, tudtára adám, hogy ott Londinbanis vagyon már olyan mester ember, és a' Kglđ nevét s szállását néki felírván, igen commendálám Kglđt néki, hogy Kglđvel negociálljon.

Címzés: Monsr.

Mr. Jacob Bogdani Schilder,
near Sint Schylsis in toer Street
by de Duyose Stoon kaerver van
ostin.
London

(Közölve: Gál István, Tótfalusi Kis Miklós angol összeköttetései nyomában – Mezőlaki János angol ismeretségei, ItK. 1971. 339. – A facsimile: Művészet, 1971. 7. sz. 9.)

6. Peregrinuslevelek, 407. L. még: Mojzer Miklós, A Magyar Nemzeti Galéria régi gyűjteményei. Bp. 1984. 139.

7. Gömöri, i. m. 292.

8. Gömöri, i. m. 293. A forrás: London Magazine, XXV. (1756) 396.

9. Lelőhelye: Országos Levéltár, Budapest. A Teleki család marosvásárhelyi levéltára. Új rendezés, P 658. 16. cs. Nr. 3252.

10. Régi erdélyi viseletek. Viseletkódex a XVII. századból. Az előszót Jankovics József, a tanulmányokat Galavics Géza és R. Várkonyi Ágnes írták. Budapest, 1990. 91.

11. A Stranoverről szóló legfrissebb adatokat – néhol más forrásból – már felhasználta H. Takács Marianna a Néhány adalék Bogdány Jakab és Stranover Tóbiás angolai működéséhez c. közleményében. Művészettörténeti Értesítő, 1988. 3-4. sz. 194-201.

József Jankovics: Tobias Stranovius' Beziehungen zu Siebenbürgen

Die Biographie von Tobias Stranovius (1684-1756), dem im siebenbürgischen Hermannstadt (ung. Nagy-zeben) geborenen und den Höhepunkt seiner künstlerischen Laufbahn durch das Malen von Stilleben in

England erreichenden Maler sächsischer Abstammung, liegt zum Großteil im dunkeln, die ungarische Kunstgeschichtsschreibung kann kaum konkrete Angaben über ihn liefern. Die hier zu lesende Studie versucht dieses Dunkel einerseits mit unlängst gefundenen neuen Angaben, andererseits mit Hilfe von zwei bisher unbekanntem, autographischen Briefen von Stranovius zu zerstreuen.

Tobias Stranovius, der vom oberungarischen Sillein (ung. Zsolna) nach Siebenbürgen kam, war der Sohn des Malers Jeremias Stranovius. Er führte – wie auch sein ebenfalls Jeremias heißender Bruder – das Metier des Vaters fort. In seiner Kindheit nahm er als Schüler der ungarischen Schule in Hermannstadt an der Aufführung von Schuldramen teil und trug Begrüßungsgedichte vor. Er war 18 Jahre alt, als William Paget, der von der türkischen Pforte heimkehrende englische Gesandte, ihn und einige andere Schüler nach England mitnahm, wo er studieren sollte. Weitere Einzelheiten darüber sind nicht bekannt, über seine Jahre in London weiß man nur, daß er dort die Tochter seines Landsmannes, Jakab Bogdány, der damals schon ein namhafter Maler war, heiratete. Diese Ehe wirkte sich aller Wahrscheinlichkeit nach auch auf seine Malertätigkeit in bestimmender Weise aus, denn in seinem Stil ist der durch Bogdány vermittelte Einfluß der niederländischen Stillebenmalerei zu erkennen.

Außer den obigen Angaben war bis zuletzt über sein Leben nichts weiteres, nicht einmal sein Todesdatum bekannt, und auch über seine Beziehungen zu seiner Heimat wußte man nichts. In der Fachliteratur wurde sein Tod auf das oder nach dem Jahr 1724 datiert und angenommen, daß er in seine Heimat für immer zurückgekehrt war. György Gömöri, der im Londoner Magazine auf ein anlässlich des Todes von Stranovius verfaßtes Gedicht stieß, gelang es, das genaue Datum seines Todes festzustellen, es war der 26. Februar 1756. Zwei aus den Jahren 1732 und 1733 stammende autographische Briefe von Tobias Stranovius sagen darüber aus, daß der zu jener Zeit schon arrivierte Maler samt seiner Familie in der Tat gern hätte heimkehren wollen.

Der Empfänger dieser Briefe war Sándor Teleki (1679-1760), Sohn des Siebenbürgers Politik in der Apafi Epoche bestimmenden Mihály Teleki und Schwiegersohn des Selbstbiographen und Kanzlers Miklós Bethlen, der gewissenhafte Oberkurator des Kollegiums von siebenbürgischem Straßburg (ung. Nagyenyed). Teleki folgte dem Beispiel seiner ausgezeichneten Vorfahren und war stets bemüht, das wissenschaftlich-kulturelle Niveau seiner Heimat durch die Unterstützung der an protestantischen Universitäten von Westeuropa studierenden ungarischen Studenten, durch den Ruf ausländischer Handwerker und Künstler – Gartenbauer, Mauer, Maler und Bildhauer – nach Siebenbürgen zu heben. Sein letzteres Bestreben scheiterte meist an den fehlenden Sprachkenntnissen, den durch den Krieg verursachten Schwierigkeiten, an den unsicheren Reiseverhältnissen.

Durch dieses Interesse kam Teleki auch mit Stranovius in Verbindung. Der siebenbürgische Große wurde bereits im Jahre 1715 vom jungen Ferenc Páriz von Pápa, der während seiner Peregrination auch in England war, auf Tobias Stranovius aufmerksam gemacht als auf jemanden, der „im Malen von Vögeln, Blumen und Früchten ganz ausgezeichnet“ sei. Zu der Kontaktaufnahme kam es jedoch erst nach etwa anderthalb Jahrzehnten. Der Leser kann jetzt die Dokumente darüber in die Hände nehmen. Tobias Stranovius schickte seine Briefe den an Teleki geschriebenen Briefen Benajah Barrets, eines Siebenbürgen bereits persönlich kennenden und dorthin zurückzukehren beabsichtigenden englischen Apothekers, beigelegt. Eine besondere Bedeutung verleiht es diesen Briefen, daß sie neue Informationen nicht nur über die englischen Beziehungen und die Heimkehrabsichten von Stranovius liefern, sondern auch andere, bisher unbekanntem autobiographische Angaben – von seiner finanziellen Lage bis zu seinen Familienmitgliedern – vermitteln. In einem der beiden Briefen ist auch eine stolze Selbstcharakterisierung des Malers zu lesen: „Ich kann ja allerlei Sachen malen, habe aber ein spezielles Talent für 1. alle Arten von Vögeln, 2. Blumen, 3. Früchten et Prospectibus ruralibus, an denen die hiesigen Herrschaften ihr Wohlgefallen finden...“ Es ist nicht weniger wichtig und hat ebenfalls einen Neuigkeitswert, daß er auch über seine besondere Begabung berichtet, nämlich darüber, daß er ein seltener Meister der Restauration sei.

Von gleichfalls großer Bedeutung ist es, daß er in dem einen Brief der Nachwelt in der Person seiner Ehefrau, der Tochter von Jakab Bogdány, eine bisher unbekanntem ungarische Portraitmalerin nannte. Vielleicht war sie die Malerin der Figuren auf den Bildern ihres Mannes.

Man weiß nicht, ob Tobias Stranovius entsprechend seiner Absicht, die er in diesen Briefen zum Ausdruck brachte, tatsächlich heimkehrte oder nicht. Sein Tod in England spricht aber dafür, daß er sich – wenn er der herzlichen Einladung von Sándor Teleki überhaupt gefolgt war – nur vorübergehend, bloß für eine kurze Zeit in seiner Heimat niederließ.